

6-vuotias

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Onni löytyy arjesta.

Lehtinen on päivitetty versio
vuonna 2007 ilmestyneestä lehtisestä.

Sisältöä ovat kommentoineet:

Katri Kanninen, VET psykoterapeutti, PsT
Mirjami Mäntymaa, lastenpsykiatri, LT
Saara Salo, psykoterapeutti, PsT
MLL:n asiantuntijat

Alkuperäinen käsikirjoitus:

Arja Häggman-Laitila, dosentti, TtT

Asiantuntijat:

Tuovi Keränen, psykologi, PsM
Anu Lius, kätilö
Nina Melamies, erityisluokanopettaja, KM
Kirsi Otronen, terveydenhoitaja
Kaija Puura, lastenpsykiatri, LT
Markus Torkkeli, luokanopettaja, KT

Julkaisija

Mannerheimin Lastensuojeluliitto
Toinen linja 17, 00530 Helsinki
p. 075 324 51
mll@mll.fi
www.mll.fi

Tilaukset

www.mll.fi/kauppa
tilauspalvelu@mll.fi
p. 075 324 5480
tilausnumero 30099

Ulkoasu: Hahmo

Taitto: Virma/Minna Laatikainen
Kuvat: Keksi/Suvi-Tuuli Kankaanpää
Kirjapaino: ESA Print Oy 0 10 2013

Sisältö

- Vakaa minä | s. 5
- Rohkaisu vahvistaa itsetuntoa | s. 5
- Vauhtia riittää | s. 6
- Lapsen ympäristö laajenee | s. 9
- Päiväjärjestys on yhä tärkeä | s. 9
- Kouluun lähtevän lapsen taidot | s. 10
- Kysymyksiä ja vastauksia | s. 13
- Iloja ja suruja | s. 14
- Säännöt suojelevat | s. 16
- Kiukku laantuu sylissä | s. 18
- Myötätuntoa opitaan yhdessä | s. 20
- Leikki lähenee todellisuutta | s. 21
- Kaveri esikuvana | s. 21
- Isovanhempien matkassa | s. 23

Lukijalle

Seitsemättä ikävuottaan elävän lapsen elämä on vauhdikasta. Koulun aloittaminen ja lapsen elämänpiirin laajeneminen tuovat uusia asioita koko perheen elämään. Kaikilla kuusivuotiailla on oikeus saada maksutonta esiopetusta. Lapsen elämään tulee esikoulussa ja koulussa uusia ihmisiä ja uusia paikkoja. Lapselle tapahtuu päivän aikana paljon sellaisia asioita, joita vanhemmat eivät näe. Vanhempien tehtävänä on tukea, kannustaa ja rohkaista lasta pärjäämään itsenäisesti näissä tilanteissa. Muutos on suuri. Päiväkodissa itsensä isoksi kokeva lapsi onkin kouluun siirtyessään joukon pienin. Hän tarvitsee vanhempiaan monessa asiassa.

Jokainen lapsi kehittyy yksilöllisesti omaan tahtiinsa. Tässä lehtisessä kerrotut kehitysvaiheet ovat viitteellisiä. Lapsen kehitysvaiheet ja hänen persoonallisuutensa kasvattavat vanhemmuuteen. Vanhemmat tuntevat itsensä ja lapsensa parhaiten. He tietävät, mikä on heille hyväksi ja milloin omat voimat eivät riitä. Kaikilla on pulmia ja ongelmia. Niihin kannattaa hakea rohkeasti tukea ja neuvoja: mitä varhemmin, sitä parempi. Toisen ihmisen tuki auttaa vanhempaa jaksamaan.

Vakaa minä

Tämänikäinen on jo melkoinen mestari päivittäisissä toimissaan. Lapsen elämänpiiri laajenee tuttujen kotiympyröiden ulkopuolelle, uusiin ihmisiin ja mielenkiinnon kohteisiin. Lapsi nauttii lisääntyneestä itsenäisyydestään, harjoittelee ja testaa sitä erilaisissa tilanteissa. Hän haluaa esimerkiksi opetella yksinoloa, kun isä käy pienempien sisarusten kanssa kaupassa.

Lapsi tarvitsee turvaa ja rauhallista yhdessäoloa vanhempiensa kanssa. Hän kaipaa rinnalleen aikuista, joka on kiinnostunut hänen tekemisistään ja sanomisistaan. Hän tarvitsee hetkiä, jolloin hän huomaa vanhemman ilahtuvan hänen olemassaolostaan. Uimahalliretki, lumityöt ja lempitelevisio-ohjelman katselu kaksin vanhemman kanssa voivat olla tällaisia hetkiä. Rauhalliset yhdessäolon hetket jäävät usein mieleen lapsuuden juhlahetkinä, joita muistellaan vielä aikuisena. Koko perheen yhteiset harrastukset, retket ja arkihetket saunomisineen ja ilta-paloinneen ovat tärkeitä oman perheen hengen luomisessa.

Vanhemman kannattaa varata työpäivän jälkeen vähän aikaa lapselle

ennen kotitöihin ryhtymistä. Päivän kuulumisia on hyvä tiedustella, vaikka lapsi ei niitä oma-aloitteisesti ottaisiakaan puheeksi. Lapselle on tärkeää, että hän saa jakaa päivän ilot ja surut vanhempiensa kanssa. Lapsi ei enää pyri syliin, kuten ennen. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei lapsi tarvitsisi syliä.

Rohkaisu vahvistaa itsetuntoa

Lapsen aloitteellisuus ja ahkeruus kehittyvät tässä iässä paljon. Kehut ja kiitokset yrittämisestä ja taidoista tukevat näitä ominaisuuksia. Kun lapsen taitoja kehuetaan, hän muodostaa itsestään myönteisen kuvan. Jos lapsi epäonnistuu yrityksissään usein ja häntä moititaan siitä, hän tuntee itsensä muita huonommaksi. Epäonnistumiset eivät haittaa, jos lapsi suhtautuu itseensä myönteisesti. Tällöin hän haluaa, vastoinkäymisestä huolimatta, yrittää jatkossa parhaansa eikä lannistu niin helposti. Hänen onnistumisistaan kannattaa kertoa myös muille lapsen ollessa paikalla.

Lapsi oppii näkemään itsensä sellaisena kuin hänelle tärkeät ihmiset hänet näkevät. Lapsen minuus syntyy vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Hän suhtautuu itseensä ja tekemisiinsä myönteisesti, jos hän on usein kuullut perheenjäsenten puhuvan toisistaan samaan sävyyn.

Lapselle on tärkeää se, mitä muut hänestä ajattelevat. Hän haluaa, että häntä arvostetaan. Toisten ihmisten mielipiteet vaikuttavat lapsen itsetuntoon. Lapsi ymmärtää, mitä on vertaaminen.

Tukea vanhemmuuteen

MLL:n Vanhempainpuhelin

0600 12277

Vanhempainnetti

www.mll.fi/vanhempainnetti

Hän kiinnittää huomiota toisten käyttäytymiseen, arvostelee sitä ääneen ja tulee kriittiseksi itseään kohtaan. Tämänikäiset kilpailevat siitä, kuka on paras, vahvin, ensimmäinen tai kenen isä osaa mitään parhaiten.

Rohkaisu ja tunne omasta tärkeydestään vanhempien mielissä vahvistavat lapsen itseluottamusta ja -tuntoa. Kun lapsi kokee, että vanhemmat uskovat hänen sopeutuvan koulumaailmaan, hän myös sopeutuu helpommin. Lapsen ei tarvitse kokea olevansa iso ja mahtava. Lapsi oppii koulussa eteen tulevat, vaikeatkin asiat.

Lapsi seuraa perheenjäsentensä käyttäytymistä eri tilanteissa ja koettaa toimia samoin. Hän ihailee vanhempiaan, he ovat hänelle ihmisenä olemisen esikuvia. Lapsi oppii perheenjäseniltään esimerkiksi puhetyylin, käytöstapoja, suhtautumisen

Viisaasti median ääressä

Viimeistään nyt kotona pitää laatia mediankäyttöön liittyvät säännöt. Kuinka paljon ja mitä tietokonepelejä ja tv-ohjelmia lapsi voi pelata ja katsoa. Jos lapsi saa olla mukana luomassa mediankäytön sääntöjä, hän sitoutuu helpommin niitä myös noudattamaan.

Vanhemman kannattaa olla toisinaan lapsensa kanssa yhdessä median parissa. Näin vanhempi huomaa, mikä lasta kiinnostaa ja mikä merkitys medialla on lapselle. Media tarjoaa lapselle elämyksiä ja mahdollisuuksia oppia erilaisia asioita. Lapsen mediataitoja pitää tukea, sillä

toisiin ja hellyyden ja tunteiden osoittamisen taitoja. Lapsen luonteen peruspiirteet alkavat näkyä entistä selvemmin, samoin hänen persoonallisuutensa.

Vauhtia riittää

Liikuntaleikit kiehtovat. Lapsi pyöriilee, kiipeilee, luistelee, voimistelee ja pulkkaillee. Erilaiset pihaleikit ja liikkuminen vaihtelevassa ympäristössä harjaannuttavat häntä liikkeidensä hallintaan. Lapsi jaksaa kävellä entistä pidempiä matkoja ja nauttii retkeilystä.

Tämänikäinen puuhailee mielellään monenlaisten materiaalien kanssa. Hän suunnittelee tekemisensä etukäteen, ja suunnittelu voi alkaa edellisenä päivänä. Erilaiset käytännön kokeet ja luonnonilmiöt kiinnostavat lasta. Hän värjää

itsenäinen mediankäyttö yleensä lisääntyy koulun alkaessa. Aikuisen pitää opettaa lapselle kriittistä suhtautumista mediaan.

Myös koko perheen katselutottumuksiin kannattaa kiinnittää huomiota. Kuinka paljon perheenjäsenet käyttävät tietokonetta, onko televisio koko ajan auki ja siinä huoneessa, jossa lapsi viettää suurimman osan valvella-oloajastaan. Median kohtuukäyttö on suositeltavaa kaikille. Päivään pitäisi mahtua tietokonetouhujen ja television ohella yhtä lailla ulkoleikkejä ja liikuntaa ja yhdessäoloa perheen kanssa.

lunta vesivärillä, punnitsee ja vertailee esineitä ja kokeilee tuulen voimaa.

Hän pystyy keskittymään aiempaa paremmin. Hän jaksaa jo työskennellä yhtäjaksoisesti, kunnes tehtävä on hänen mielestään valmis. Keskittymistä vaativat puuhut valmentavat lasta kouluun. Siellä lapsen pitäisi jaksaa keskittyä tekemisiinsä puoleksi tunniksi kerrallaan.

Lapsen ympäristö laajenee

Lapsi pärjää jo itseksensä kotipihallaan. Hän tarvitsee ulkoilua koskevia sääntöjä ja tietoa mahdollisista vaaratilanteista. Lapselle on kerrottava, kuinka toimia silloin, kun vieras ihminen yrittää tehdä liiallista tuttavuutta, esimerkiksi houkuttella mukaansa tai tarjota syötävää. Tämänikäinen ei voi katsoa pienempien sisarusensa perään. Häntä ei saa jättää pitkiksi ajoiksi ilman valvontaa.

Tuttu kotipiha ei ole aina lapselle turvallinen. Leikkiin paneutunut lapsi ajautuu huomaamattaan tapaturmiin. Hetken

i Iltapäivät koulun jälkeen

Vanhemman lyhennetty työaika ja lapsen iltapäiväkerho ovat esimerkkejä ratkaisuisista, joilla helpottaa lapsen yksinäisiä iltpäiviä koulupäivän jälkeen. Yksinäisyyttä on helpompaa sietää, jos lapsella on tavoitettavissa edes yksi, turvallinen aikuinen. Lapsen on tiedettävä, kenen puoleen kääntyä hätätilanteessa tai ikävän yllättäessä.

mielijohteessa hän unohtaa vanhempien antamat turvallisuussäännöt. Lapsella on valmiuksia selviytyä liikenteessä vasta 10–12-vuotiaana. Pieni koko haittaa lapsen näkyvyyttä. Hän ei näe liikenteen tapahtumia aikuisen tavoin. Lapsi ei pysty arvioimaan ohikulkevan ajoneuvon nopeutta. Hänen näkökenttensä on vielä kapea, joten hän ei välttämättä edes huomaa lähestyvää ajoneuvoa. Vanhempien tehtävänä on ohjata lasta liikenteessä ja olla esimerkkinä. Lapselle on opetettava pyöräilykypärän ja heijastimen käyttö. Koulureittiin pitää tutustua yhdessä ja opetella ennakkoon kulkemaan se turvallisesti.

Päiväjärjestys on yhä tärkeä

Lapsi tarvitsee vielä tässä iässä säännöllistä päiväjärjestystä, vaikka hän on aiempaan verrattuna joustavampi. Jos hän ennen esimerkiksi karsasti ruokalautasellaan näkyviä uutuuksia, hän saattaa nyt ilahtua niistä. Kun viikonloput ja viikonpäivät sujuvat tutun rytmin mukaisesti, lapsi alkaa hahmottaa pidempiä, viikkojen aikajaksoja. Hänen muistinsa on hyvin kehittynyt. Hän muistaa ehkä edellisen syntymäpäivänsä tai viime joulun tapahtumia. Lapsi nauttii juhlahetkien odottamisesta ja niihin liittyvistä rituaaleista. Kun lapsen arki toistuu riittävän samanlaisena, poikkeamat tuntuvat juhlahetkiltä. Jos viikonlopun erilainen rytmi vaikeuttaa paluuta arkeen, viikonloppuna kannattaa noudattaa samaa rytmiä kuin arkenakin. Silloin nukahtamiset ja syömiset sujuvat sopuisammin. Säännöllinen päivärytmi

tukee myös lapsen totuttautumista koulunkäyntiin.

Lapsi tarvitsee aikaa aamupuuhinsa. Kiire ja hoputtaminen hermostuttavat niin lasta kuin aikuistakin. Aamu on sopuisampi, kun siihen on valmistauduttu edellisenä iltana esimerkiksi laittamalla vaatteet valmiiksi.

Säännölliset ja kiireettömät nukkumaanmenorutiinit, rauhallinen iltasatu ja oma sänky auttavat lasta rauhoittumaan päivän puuhista. Kiireetön iltapalohetki ja jutustelu vanhemman kanssa tuovat lapsen elämään turvallisuutta. Ne antavat samalla lapselle hyvän mielen. Ne ovat hyviä tilaisuuksia keskustella lapsen mieltä askarruttavista asioista.

Lapselle on tärkeää, että vanhemmat ymmärtävät hänen jaksamistaan

Kouluun lähtevä lapsi tarvitsee monia sellaisia taitoja, joita voi harjoitella kotona.

ja auttavat häntä tunnistamaan sen vaihteluita. Kun vanhemmat opettavat lastaan tunnistamaan esimerkiksi väsymyksen merkkejä ja kertovat hänelle, että hän on väsynyt, lapsi oppii yhdistämään olotilansa väsymykseen. Hän oppii, että väsyneenä levätään tai mennään nukkumaan.

Kouluun lähtevän lapsen taidot

Lapsi tarvitsee riittävästi aikaa valmistautukseen koulunkäyntiin. Hänelle on kerrottava myönteinen totuus siitä, millaista koulussa on ja mitä siellä tehdään. Kun lapsi saa tutustua koulurakennukseen, luokkiin, ruokailutilaan, pihaan ja vessoihin etukäteen, mahdollinen pelko uutta kohtaan hälvenee. Kouluun meneminen tuntuu lapsesta mukavammalta, kun hän saa valmistautua siihen esimerkiksi valitsemalla itse reppunsa. Jos lapsi haluaa, vanhempi voi opetella hänen kanssaan kellonaikoja. Lasta voi opastaa kertomaan oman nimensä, osoitteensa ja puhelinnumeron. Lapsi tarvitsee aikaa oppiakseen nämä asiat.

Kouluun lähtevä lapsi tarvitsee monia sellaisia taitoja, joita voi harjoitella kotona. Hänen pitää osata riisua ja pukea kenkensä ja päällysvaatteensa ja ripustaa takkinsa naulakkoon. Lapsen pitäisi suostua maistamaan uusia ruokia, selvittää itse vessa-asioistaan ja muistaa pestä kädet. Kotona ei tarvitse opetella mestariksi näissä asioissa, harjoittelu kuitenkin vahvistaa lapsen uskoa niiden hallinnasta koulussakin.

Käytännön asioiden harjoittelu kannattaa aloittaa hyvissä ajoin ennen

elokuuta. Lapsen omatoimisuutta voi auttaa esimerkiksi valitsemalla hänelle tarra- ja vetoketjukiinnityksellä varustettuja vaatteita.

Lapsi osallistuu mielellään kotitöihin ja oppii samalla yhteistoimintaa ja vastuuta. Hänestä on hienoa hoitaa hänelle luottamuksenosoituksena annettuja tehtäviä. Tekemisen ja yrittämisen ilo säilyvät, kun lapselta odotetaan vain hänen taitojensa mukaisia asioita. Myönteinen palaute lisää yrittämisen halua. Lapselle voi opettaa vastuunkantoa antamalla hänelle sellaisia asioita tehtäväksi, jotka hän osaa tehdä itse alusta loppuun, esimerkiksi roskien vieminen. Hän voi harjoitella myös omien asioidensa itsenäistä hoitamista, esimerkiksi suihkussa käymistä. Yökylässä lähtevän lapsen on hyvä miettiä itse, mitä hän tarvitsee mukaansa ja pakata tarvitsemansa tavarat reppuun.

Kysymyksiä ja vastauksia

Esikoululainen puhuu sujuvasti ja tekee itsensä ymmärretyksi vaikeissakin tilanteissa. Kirjoitettu kieli alkaa kiinnostaa häntä, lapsi saattaa tavailla kirjaimia ja opetella nimensä kirjoittamista. Hän hallitsee numerot yhdestä kymmeneen paremmin.

Lapsella on omia mielipiteitä monista asioista, ja hän haluaa kertoa niistä itse. Hän kertoo mielellään niin päivän tapahtumista kuin kesälomamuistoista. Lapsen kertomista helpottaa, kun aikuinen kysyy häneltä asioita miten ja miksi -kysymyksillä. Lapsi kokee tulevaisuutta paremmin kuuluksi, kun aikuinen välttää johdattelevia,

Lapsen muisti, sanavarasto ja ajattelukyky kehittyvät, kun hän saa puhua kokemuksistaan aikuisen kanssa.

oman kannanottonsa sisältäviä kysymyksiä. Arkaluonteisten asioiden selvittämistä auttaa, kun aikuinen kysyy lapselta asiasta yleisesti. On eri asia kysyä: ”Miksi Annaa kiusataan?” kuin Miksi sinä kiusaat Annaa?”

Lapsi nauttii keskusteluista vanhempien kanssa. Uusien asioiden oivaltamisen ilo ja pohdiskelu tuntuvat mukavilta. Lapsen muisti, sanavarasto ja ajattelukyky kehittyvät, kun hän saa puhua kokemuksistaan aikuisen kanssa. Hän pystyy puhumaan sellaisista asioista, jotka eivät ole hänen näköpiirissään. Hän hallitsee mielikuvien käytön ja käyttää niitä apuna yleistäessään oppimaansa.

Lapsen on hyvä tietää, että hän voi ilahduttaa, mutta myös loukata puheellaan muita. Kun lapsi esimerkiksi tapaa tutuista poikkeavan lapsen, hän saattaa todeta:

”Oletpas kummallisen näköinen.” Lapsen mielestä hänen omista vaatteistaan poikkeavat vaatteet ovat outoja. Hän ei osaa ajatella, että hänen puheensa loukkaisi toista.

Kirjat, lehdet ja sarjakuvat kiinnostavat lasta. Hän tekee itsekin pieniä kirjoja. Hän tietää, mikä on kuviteltua ja mikä totta. Lapsi haluaa tietää lisää muiden maiden elämästä, eläimistä ja luonnonilmiöistä. Hän pohtii ilmiöiden syitä ja tapahtumien syy-yhteyksiä. Elämän tarkoitus, syntymä, kuolema ja sodat mietityttävät häntä. Hän pohtii, mitä tekisi isona, kenen kanssa ja missä asuisi.

Lasta kannattaa rohkaista kyselemään ja pyytämään tarvitsemaansa. Siitä on hänelle hyötyä koulussa niin oppimisen kuin omien asioiden hoidonkin kannalta. Jotkut lapset eivät välttämättä uskalla kysyä opettajalta, missä vessa on. Lapsi rohkaistuu pyytämään ja kysymään, kun hänen tarpeitaan ja kysymyksiään pidetään tärkeinä ja niihin vastataan asiallisesti. Lapsi voi alkaa harjoitella pienten ostosten tekemistä aikuisen rinnalla. Mitä useammin hän saa harjoitella omien asioidensa hoitamista, sitä rohkeammaksi hän tulee.

Kun lapsi huomaa, että tiedonhaku ja tiedon jakaminen kiinnostavat vanhempaa, lapsi alkaa nauttia oppimisesta. Hän rohkaistuu näyttämään tiedonhalunsa ja oppii tekemään aloitteita saadakseen tietoa.

Kirosanat kiehtovat tämänikäistä. Lapsi alkaa käyttää niitä itsekin, jos hän kuulee niitä jatkuvasti. Hän voi toistella niitä saadakseen selville niiden merkityksen. Aikui-

sen kannattaa suhtautua lapsen kiroiluun rauhallisesti, mutta päättäväisesti. Lapsi lakkaa käyttämästä rumia sanoja, jos hän huomaa, etteivät ne vaikuta aikuiseen.

Iloja ja suruja

Lapsen tunne-elämän kirjo on laaja. Hän osaa jo ilmaista tunteitaan sanoin eikä pelkästään toiminnalla. Omien sisäisten tunteiden tuntemuksen pukeminen sanoiksi auttaa lasta hallitsemaan tunteitaan. Hän pystyy sietämään pientä epämuikavuutta ja mielipahaa.

Lapsen tunne-elämän kehittymiselle on tärkeää, että vanhempi osaa tunnistaa tunteen, jonka vallassa lapsi on. Hän tarvitsee vanhempiensa apua varsinkin ikävien tunteiden tunnistamisessa. Vanhempien tehtävänä on koettaa tavoittaa lapsen tunnetiloja ja pyrkiä nimeämään niitä. He iloitsevat yhdessä lapsensa kanssa ja lohduttavat, kun lohtua tarvitaan. Lapsen on saatava kokea, että vanhemmat tietävät, miltä hänestä kulloinkin tuntuu ja että isä ja äiti sietävät hänen tunteuksiinsa, auttavat ja opettavat häntä selviämään niistä. Lapsi oppii vanhemmiltaan, että kurjankin olon kanssa pärjää. Vanhemman on tärkeä pukea sanoiksi myös omia tunteitaan.

Lapsen tunteita ei saa vähätellä. Kun lapsi on vihainen siksi, ettei kaveri lupauksistaan huolimatta tullut leikkimään, hänen kiukkuaan ei saa väheksyä ja sanoa, ettei tuollaista kannata murehtia. Lapsen on saatava tietää, että hänen tunteensa ovat tärkeitä ja ymmärrettäviä. Lapsella on oikeus kaikenlaisiin tunteisiin.

Elämänpäiriin laajeneminen tuo lapsen elämään asioita, joista vanhempi ei välttämättä tiedä. Lapselle saattaa tapahtua jotakin, josta hän pahoittaa mielensä. Voi olla, ettei lapsi kerro tapahtuneesta, mutta hän ilmaisee pahaa oloaan vatsavaivoilla, nukkumisvaikeuksilla tai väikenemällä. Lapsen viesteihin kannattaa suhtautua vakavasti. Jos lapsi saa kerättyä rohkeutta ja pystyy pukemaan murheensa sanoiksi, vanhemman pitää kuunnella.

Lasta on kuunneltava juuri sillä hetkellä, kun hän haluaa kertoa asiasta, eikä sanoa, että jutellaan myöhemmin. Lapsi tarvitsee vanhemman tukea. Hänen on saatava kokea, että vanhemmat ovat hänen puolellaan, tapahtui mitä tahansa.

Koululaisen murheet ovat usein helposti ratkaistavissa. Lapsi ei ehkä osaa liikkua koulurakennuksessa, arastelee vessassa käymistä tai ei pidä ruokailutilan hajusta. Luokan hälinä saattaa häiritä häntä. Hän voi pelätä, ettei opi lukemaan. Vaikka murhe tuntuisi aikuisesta mitättömältä, lapselle se on iso asia. Jotta asia ei pitkittyessään mutkistuisi, siihen kannattaa puuttua heti. Lapsen taakka kevenee, kun hän voi luottaa siihen, että aikuinen ja lapsi löytävät yhdessä ratkaisun ongelmaan.

Säännöt suojelevat

Lapsellakin on oikeuksia, ja hän osaa pitää niistä kiinni. Hänen pitää antaa tehdä valintoja ja hänen mielipiteitään ja toiveitaan tulee kunnioittaa – tiettyyn rajaan asti. Aikuinen määrää ja luo säännöt ja rajat, joiden tarkoituksena on suojella

lasta vaaroilta, totuttaa häntä yhteiselämän pelisääntöihin ja opettaa tulemaan toimeen itsensä kanssa. Säännöt ja niiden johdonmukainen noudattaminen tuovat turvallisuuden tunnetta ja kasvattavat lapsessa kärsivällisyyttä ja joustavuutta. Kun lapsella on selkeät säännöt, hän tietää, millaista käyttäytymistä häneltä odotetaan. Elämä on tällöin ennustettavampaa.

Rajojen asettaminen lapselle ei ole helppoa. Lapsi pettyy ja vanhempien on kes-tettävä lapsen pettymyksiä ja kiukuttelua. Lapsi ei voi saada kaikkea, mitä hän haluaa. Kun vanhemmat pysyvät lujina eivätkä anna periksi lapsen kiukuttelulle, lapsen elämä on selkeämpää.

Pettymykset kuuluvat jokaisen elämään. Ne vievät lapsen kehitystä eteenpäin. Vanhempien tehtävänä on arvioida, milloin, miten ja minkälaisen pettymyksen kanssa lapsi pystyy tulemaan toimeen. Arvioimi-

i Monenlaisia sääntöjä

- **Vaarasäännöt** suojelevat lasta tapaturmilta: lapsi saa pyöräillä vain, jos hänellä on kypärä päässään.
- **Yhteiset pelisäännöt** totuttavat yhteiselämään: kaikki saman pihan kaverit kutsutaan leikkiin.
- **Mukavuussäännöt** saavat elämän sujumaan: välipalaa ei viedä omaan huoneeseen, se syödään keittiössä. Mukavuussäännöistä aikuinen ja lapsi voivat tarvittaessa neuvotella yhdessä. Aikuinen asettaa muut säännöt.

Vanhempien tehtävänä on ohjata lasta liikenteessä ja olla esimerkkinä.

nen on vaikeaa, koska tilanne on aina erilainen. Lapsensa parasta haluavat vanhemmat kuitenkin ymmärtävät, milloin pettymyksen tuottaminen lapselle on koh- tuullista. Arviointivirheet voi onneksi aina korjata. Vanhemmilla, isovanhemmilla ja hoitajilla olisi hyvä olla yhdenmukaiset kasvatuseriaatteet ja -tavat.

Aikuisen tehtävänä on perustella kiel- lot. Lasta on autettava ymmärtämään, miksi vanhemmat ovat asettaneet eri- laisia sääntöjä. Kun lapsi saa kuulla, että säännöt ovat lapsen hyvinvoinnin tae, niistä kiukuttelu lievenee. Pettymyskään ei tunnu enää entisessä määrin valtatais- telulta. Lapsi ymmärtää, etteivät vanhem- mat ole keksineet sääntöjä ilkeyttään. Vanhemmat ymmärtävät lapsen kiukun ja auttavat lasta selviämään siitä, periksi antamatta.

i Sääntöharjoituksia

Osalle lapsista sääntöjen ja ohjeiden oppiminen ja noudattaminen on tavallista hankalampaa. Lapsi tarvitsee tällöin lisä- harjoitusta. Vanhempien tehtävänä on huolehtia harjoittelusta ja kannustaa lasta siihen. Parasta on aloittaa pienin askelin. Lapsi saa kokea osaavansa jo osan ja lopul- ta koko asian. Jos lapsi ei noudata ohjeita, niitä ei kannata toistaa hänelle moneen kertaan. Lasta voi auttaa ohjaamalla häntä kohti toivottua toimintaa.

Kiukku laantuu sylissä

Kiukku kuuluu jokaisen elämään. Tämänikäi- nen ei kiukuttele enää yhtä paljon ja samalla tavalla kuin pienempänä. Hän pukee suuttu- muksensa sanoiksi tekojen sijaan. Jos lapsi suuttuu, vanhempien on kestävä ja ope- tettava häntä selviämään tunteenpurkauk- sistaan. Kun lapsi suuttuu, aikuisen pitää pysytellä rauhallisena. Tällöin lapsi oppii, ettei hänen raivonsa ole uhka. Vaikka kuinka kiukuttaisi, lapsi ei saa vahingoittaa itseään eikä muita eikä rikkoa esineitä.

Pettynyt ja mielensä pahoittanut lapsi kaipaa lohdutusta ja ymmärrystä. Moni lapsi rauhoittuu sylissä. Kun lapsi pääsee vihaisenakin syliin, hän ymmärtää, että ikävätkin tunteet ovat sallittuja, ja hän on kiukuttelustaan huolimatta vanhemmil- leen rakas.

Toiset lapset tarvitsevat rauhoittuak- seen yksinoloa. Asiasta on kuitenkin puhuttava lapsen kanssa yksinolon jäl- keen. Lasta ei muutenkaan saa jättää yksin selvittämään pettymyksiään ja tun- temuksiaan. Yksin kiukkunsa keskelle jätetty lapsi voi ymmärtää sen niin, että vanhemmat pelkäävät vihaista lastaan. Se saa lapsen pelkäämään omia tunteitaan ja pitämään niitä hallitsemattomina.

Aikuisen turvallinen läheisyys kiukun keskellä kertoo lapselle, että pettymyksis- tä, epäonnistumisista ja pahasta olostu selvitään. Lapsen luottamus elämään ja ihmisiä kohtaan vahvistuu. Lapsi rauhoit- tuu nopeammin, kun hän huomaa, että aikuinen pystyy hallitsemaan omat kieltei- setkin tunteensa, esimerkiksi tilanteen vanhemmassa herättämän suuttumuksen. Ruumiillinen kuritus on lainvastaista.

i Vaikeita tunteita

Vanhempana on normaalia tuntea joskus väsymystä, kiukkua, turhautumista ja kielteisiä tunteita lasta kohtaan. Välillä voi tuntea riittämättömyyttä kiireisessä perhearjessa. Pysähdy pohtimaan, mikä on teidän perheessänne tärkeää. Ole avoin perheenne hyvinvointia tukeville muutoksille. Kuinka pidät huolta omasta hyvinvoinnistasi? Mielialasi ja toimintatapasi vaikuttavat koko perheeseen. Uskalla pyytää apua kumppaniltasi, ystäviltäsi tai käänny ammattiavun puoleen. Puhuminen selkeyttää ajatuksia ja tekee tilaa ratkaisuille. Kun sinä voit paremmin, myös perheesi voi paremmin.

Myötätuntoa opitaan yhdessä

Lapsen moraalien kehityksen kannalta on tärkeää, että hän oppii kaikkien tunteiden ja niiden näyttämisen olevan sallittua. Hän oppii näkemään, että hänellä on oikeus saada hoitoa ja hellyyttä. Jos lapsen tarpeisiin vastataan, hän huomaa, että hän ja hänen mielipiteensä ovat tärkeitä. Hänestä tuntuu, että hän pystyy vaikuttamaan asioihin. Kun lapsi saa vanhemmiltaan läheisyyttä ja myötätuntoa, hän oppii osoittamaan niitä toisille. Hän rohkaistuu hakemaan lohdutusta vaikeissa tilanteissa, jos hän on itse saanut sitä hankalina hetkinään.

Lapsi omaksuu aikuisen antamia ohjeita ja sääntöjä ja yrittää kovasti noudattaa niitä. Hän haluaa toimia vanhempiensa toiveiden mukaisesti ja kysyy siksi tekoihinsa lupaa. Hän tuntee syyllisyyttä kielletyistä teoistaan. Lapsi oppii parhaiten pyytämään anteeksi esimerkistä. Jos äiti ja isä osaavat pyytää anteeksi, lapsikin oppii sen.

Lapsen moraaliset tunteet ja käsitykset kehittyvät huomattavasti. Lapsi pohtii hyvän ja pahan eroa ja kyselee varmenusta omille käsityksilleen. Hän ymmärtää oikean ja väärän eron. Lapsella on myös hyvin tarkka käsitys siitä, mikä on reilua ja mikä ei. Jos häntä kohdellaan hänen mielestään epäoikeudenmukaisesti, hän suuttuu tosissaan! Hän vaatii hyvitystä eikä rauhoitu, ennen kuin asia on korjattu.

Teon seuraus ratkaisee lapsen mielestä sen, onko teko oikea vai väärä. Tarkoituksella ei ole niin väliä. Jos lapsista toinen esimerkiksi rikkoo vahingossa lasin, teko on lapsen mielestä väärä. Sen sijaan se, joka kolauttaa suutuspäissään lasin pöytään ja saa sen säröille, ei ole tehnyt mitään väärää. Lapsi ei erota toisten tunteita säästävää valkoista valhetta totuutta vääristelevästä valheesta. Valkoisia valheita ympärillään kuullut lapsi oppii helposti valehtelemaan.

Lapsi voi varastaa jännityksen vuoksi, tehdäkseen vaikutuksen kavereihinsa tai saadakseen haluamansa. Hän saattaa turvautua valheisiin. Varastelu ja valehtelu edellyttävät aikuisen puuttumista asiaan. Lapsen on ymmärrettävä, miksi hänen tekonsa on väärä. Aikuisen on hyvä muistaa, että hän voi arvostella lapsen tekoja, muttei lasta ihmisenä. Lasta ei saa tuomi-

ta ihmisenä tekojensa vuoksi: ”Oli väärin, kun varastit kaveriltasi. Haluan, että opit, ettei niin saa tehdä. Välitän sinusta todella paljon ja uskon, että osaat olla rehellinen”.

Leikki lähenee todellisuutta

Leikki on ja sen pitää olla alle kouluikäisen päivässä se asia, johon lapsi käyttää valveillaolostaan suuren osa. Tämänikäinen nauttii sääntöleikeistä, kuten lautapeleistä. Hän pystyy noudattamaan leikin sääntöjä ja ymmärtää, miksi ne ovat olemassa. Lapsi ei mielellään ota leikkiin mukaan sel-laista lasta, joka ei ymmärrä sääntöjen merkitystä. Nopan silmälukujen laskeminen ja pelinappulan liikuttelu laudalla sujuvat. Lapsi leikkii mielellään arvaus- ja roolileikkejä pitkäänkin. Hän ei kopioi leikkejä kaveriltaan sellaisenaan. Mielikuvi-tuksensa ansiosta lapsi osaa höystää leikkejä omilla kokemuksillaan.

Leikit kehittävät lapsen kielellistä ilmaisu-kykyä ja kasvattavat sanavarastoa. Myös lapsen muisti ja kyky suunnitella asioita kehittyvät. Lapsi tutustuu leikkimällä uusiin asioihin ja itseensä. Hän oppii näkemään, mitä hän osaa ja mitä ei. Yhdessä leikkiminen harjaannuttaa lasta tärkeissä sosiaalisissa taidoissa, kuten toisen huomioonottamisessa. Roolileikkeihin liittyvät tunteet opettavat lapselle kykyä eläytyä toisen asemaan.

Vanhempien on hyvä arvostaa lapsen leikkiä ja varata hänelle siihen aikaa, tilaa ja rauha. Leikkiä ei saisi keskeyttää turhaan. Lapselle on kerrottava etukäteen, koska puuhut on lopetettava. Hän tarvitsee aikaa leikkinsä lopettelemiseen.

Tämänikäinen keksii yleensä itse tekemisensä. Aikuisen ei tarvitse puuttua leikkiin, ellei se muutu vaaralliseksi.

Lapsi haluaa joskus leikkiä myös vanhempansa kanssa. Leikit, joissa lapsi tutustuu ympäristöönsä ja äidinkieleensä ovat suosittuja. ”Laiva on lastattu a-kirjaimella alkavilla eläimillä” ja asioiden havainnointi metsäretkellä ovat hyviä yhteisiä leikkejä. Metsässä aikuinen ja lapsi voivat ”kilpaila” keskenään siitä, kuka löytää ensimmäisenä katseellaan naavaa, pikkulinnun tai maasta jonkin eläimen jäljet.

Vaikka leikki tukee lapsen kehitystä monin tavoin, sen pitäisi antaa pysyä pelkkänä leikkinä. Asiana, josta lapsi saa iloita ilman minkäänlaisia tavoitteita ja suoritus-paineita. Lapsi nauttii siitä, kun hän saa joskus jättää leikkinsä kesken ja palata siihen myöhemmin.

Kaveri esikuvana

Kavereiden mielipide vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. Hän haluaa olla heidän kaltaisensa. ”Kun kaverillakin on” on lapsen perustelu moneen asiaan. Vähän vanhemmat lapset ovat esikuvia. Jos he käskvät, mutta äiti kieltää, lapsen on vaikea totella aikuista.

Kouluikäisellä lapsella on vankka käsitys siitä, kuinka tyttöjen ja poikien pitää käyttäytyä ja pukeutua. Lapsi leikkii usein mieluummin omaa sukupuolta olevan kaverin kanssa. Lapsi tarvitsee toisten lasten seuraakin muutamia kertoja viikossa. Hyvä on, jos hän saa kutsua kavereita kotiinsa ja pääsee heidän luokseen. Lapsi, joka saa olla monen eri kaverin seurassa,

saa kokemuksia ihmisten erilaisuudesta. Vanhempien olisi hyvä tutustua lapsen kavereiden vanhempiin ja koteihin.

Lapset ovat kaverin kaipuussaan yksilöllisiä. Yksi viihtyy paremmin itsekseen ja toinen tahtoo koko ajan kaverin luokseen. Ystävyyssuhteiden rajoittaminen tai ystävyyteen pakottaminen eivät kehitä lapsen sosiaalisia taitoja. Niitä ei saa käyttää kuin ääritilanteissa. Tämänikäisten solmimat ystävyyssuhteet ovat melko kestäviä eivätkä ne kaadu ensimmäiseen riitaan. Muutenkaan lapset eivät riitele ihan pienistä asioista.

Kouluikää lähestyvä lapsi suhtautuu aiempaa myötätuntoisemmin ja ymmärtäväisemmin itkeviin kavereihinsa. Hän lohduttaa ja koettaa saada murheellisen paremmalle tuulelle. Hän jakaa lelujaan ilahduttaakseen ystävänsä. Lapsi voi antaa vaikkapa lempinukkensa ystävälleen leikkiin ilman, että pyytää itselleen mitään vastineeksi.

Esikouluun siirtyvän lapsen pitäisi osata olla seurassa ja välttää turhia riitoja – silti puolensa pitäen. Lapsen oloa auttaa, jos hän osaa ja uskaltaa esittää asiansa reippaasti, myös kielteisen kantansa. Lisäksi lapsen pitäisi jo jaksaa kuunnella muita ja osata vuorotella. Esikouluryhmään siirtyminen on helpompaa, jos lapsi tuntee ryhmästä edes yhden lapsen entuudestaan.

Isovanhempien matkassa

Eliniän pidennyttyä isovanhemmilla on mahdollisuus seurata lastenlastensa elämää pidempään kuin ennen. Tämä on lapsen näkökulmasta rikkaus, jota kannattaa

vaalia. Parhaimmillaan isovanhemmat voivat tarjota lapselle ja hänen perheelleen suojaosan tukiverkon sopimalla omien kykyjensä ja taipumustensa mukaisesta työnjaosta ja läsnäolosta. Yhteisen ajan viettäminen ja tutuksi tulleet yhdessäolon tavat vahvistavat lapsen ja isovanhempien suhdetta.

Isovanhemmuus voi toteutua monella tavalla. Isovanhemmat ovat vanhempien ohella tärkeitä esikuvia ihmisenä olemisesta. He voivat auttaa lasta elämäntaitojen ja moraalien kehittämisessä. Isovanhempien elämäkokemuksesta ja viisaudesta on hyötyä, kun lapsi haluaa pohtia elämän peruskysymyksiä. Isovanhempien kautta lapsi saa tutustua myös ihmisten erilaisuuteen.

Isovanhemmat ovat tärkeitä lapsen identiteetin kehittymiselle. Isovanhempien tarinat äidin ja isän lapsuudesta ja nuoruudesta auttavat lasta ymmärtämään itseään ja vanhempiaan. Isovanhemmat vahvistavat lapsen yhteyttä sukuihinsa. Lapsi oppii ymmärtämään, mihin hän kuuluu ja keiden tukeen hän voi turvautua.

Kaikilla lapsilla ei kuitenkaan ole isovanhempia. Myös isovanhempien elämäntilanteet ovat erilaisia, eikä suhteesta aina muodostu läheistä. Isovanhemmuus on lapselle tärkeä etäisenä ja muodollisenaakin. Suhdetta kannattaa siis pitää yllä. Jos omat vanhemmat eivät voi olla isovanhempia, voi sellainen löytyä muualta. Varamummoksi tai -vaariksi voi ryhtyä joku muu lähipiiriin kuuluva vanhempi ihminen tai vapaaehtoistyöstä innostunut aikuinen.

Lapsi eri ikävuosina -sarja kertoo lasten hoidosta, kasvusta ja kehityksestä sekä lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta syntymästä kouluikään. Käytännön vinkit rohkaisevat vanhempia kuuntelemaan ja kannustamaan lasta.

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on kansalaisjärjestö, joka edistää lapsen oikeutta hyvään ja onnelliseen lapsuuteen.